

Asia Kuvataiteen teosten luominen Internet-tietoverkossa olevia kuvia käyttäen

Hakija N.N.

Annettu 24.09.2002

LAUSUNTOPYYNTÖ

N.N. (jäljempänä hakija) on 02.05.2002 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa taideteosten luomisesta Internet-tietoverkossa olevia kuvia apuna käyttäen. Hakija kysyy, onko mainitunlainen itsenäisten taideteosten tekeminen Internet-tietoverkossa olevista kuvista laitonta, jos asiasta ei ole sovittu kuvien tekijänoikeuden haltijoiden kanssa.

Lausuntopyynnössä todetaan, että videotaiteessa on käytössä scratch-tekniikka, jossa video-otoksista tehdään eräänlainen kollaasi, jolla on usein vastakkainen merkitys kuin alkuperäisillä teoksilla. Hakija haluaisi tehdä digitaalista grafiikkaa ja miettii nyt, tekisikö sitä itse kuvaamistaan kuvista vai Internet-tietoverkkoa apuna käyttäen. Hakija ei kopioisi toisen teoksia ja esittäisi niitä ominaan, vaan pyrkisi tekemään taideteoksia, joilla olisi oma itsenäinen sisältönsä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että se tulkitsee hakijan lausuntopyyntöä siten, että hakija haluaa lausunnon Internet-tietoverkossa olevien kuvien kopioimisesta ja muuntelemisesta ja uusien kuvataiteen teosten luomisesta tietoverkossa ilmeneviä kuvia kopioiden ja muunnellen.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Taiteellisina teoksina suojataan muun muassa elokuvateoksia, valokuvateoksia ja muita kuvataiteen teoksia.

Kirjallisen tai taiteellisen tuotteen on tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon eli ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, aiheita tai periaatteita, vaan kirjallisen tai taiteellisen tuotteen itsenäistä ja omaperäistä ilmaisumuotoa. Täten esimerkiksi kaksi henkilöä voi maalata taulun samasta aiheesta tekijänoikeuden asettamatta siihen estettä.

Tekijänoikeuslainsäädäntö koskee myös suojattujen teosten ja muun aineiston käyttämistä avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä. Internet-sivuilla näkyvä aineisto voi saada tekijänoikeussuojaa samalla tavalla kuin muu tietoverkon ulkopuolella oleva aineisto. Kaikki tietoverkoissa oleva aineisto ei kuitenkaan välttämättä nauti tekijänoikeussuojaa. On myös mahdollista, että esimerkiksi tekijä itse vie teoksensa tietoverkkoon ja luopuu samalla vetoamasta tekijänoikeuteensa esimerkiksi sallimalla teoksen kopioimisen. Tietoverkoissa on kuitenkin myös aineistoa, joka on saatettu sinne ilman tekijän tai muun oikeudenhaltijan lupaa eli tekijänoikeutta loukaten ja jonka osalta tekijä tai muu oikeudenhaltija ei ole luopunut TekijäL:n mukaisista oikeuksistaan.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään TekijäL:n 2 ja 3 §:ssä. Lain 2 §:ssä säädetään tekijän taloudellisista oikeuksista. Säännöksen mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL:n 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekoa käyttäen. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu siten kappaleen valmistaminen teoksesta myös muutetussa muodossa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen tallentamista laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Kappaleen valmistamista on siten esimerkiksi teoksen

tallentaminen tietokoneen muistiin. Siltä osin kuin on kysymys teosten esittämisestä, näyttämisestä tai levittämisestä, tekijällä on TekijäL 2 §:n mukaan yksinoikeus näihin toimintoihin vain silloin, kun ne on suunnattu yleisölle eli julkisuuteen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL:n 3 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuun tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

TekijäL 4 §:n 1 momentissa säädetään teoksen muuntelemisesta ja 4 §:n 2 momentissa vapaasta muuttamisesta. TekijäL 4 §:n säännöstä ja sen soveltamista käsitellään tarkemmin jäljempänä omassa kappaleessaan.

Kokoomateoksista säädetään TekijäL 5 §:ssä. Säännöksen mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Vaikka kokoomateoksen tekijällä on oikeus omaan teokseensa, hänellä ei ole oikeutta määrätä siihen sisältyvien teosten tai teosten osien käytöstä kokoomateoksesta erillään.

TekijäL 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Kuvataiteen teoksista

Kuvataiteen tuote on TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattu, jos se täyttää tekijänoikeussuojan yleiset edellytykset eli on tekijänsä luovan ilmaisun itsenäinen ja omaperäinen tulos. TekijäL:n esitöiden mukaan "kuvataiteeseen kuuluvaksi luetaan kaikenlainen muotoamistaidete, niin kuin maalaukset, piirustukset, kivi- ja puupiirroksukset sekä kuvanveistokset". (Komiteanmietintö 1953:5: Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 45) Nykyisin kuvataiteen käsite on laajempi ja sen katsotaan sisältävän esimerkiksi ympäristötaiteen, tilataiteen, performanssin ja muun katoavan taiteen sekä mediataiteen.

Kuvataiteen teosten kohdalla teoskynnystä on totuttu pitämään alhaisena. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 65. Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 293) Tekijänoikeusneuvosto on aikaisemmissa lausunnoissaan katsonut kuvataiteen teoksina tekijänoikeussuojaa saaviksi muun muassa piirroksen, jossa oli tyylielty

pikkutyttö (lausunto 1991:4), lautapelin pelilaudan (lausunto 1994:7) sekä kahden yhdistyksen toiminnassaan käyttämät tunnukset (lausunto 2001:12).

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2001:15 oli kyse tekijänoikeudesta tietokonepeleihin ja CD-ROM -tallenteisiin. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että sekä lausuntopyynnössä tarkoitettut tietokonepelit että CD-ROM -tallenteet voitiin katsoa yhteenliitetyiksi teoksiksi, joiden sisältämät kuvat saivat tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla kuvataiteen tuotteina.

Myös avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä, ilmenevät kuvataiteen tuotteet voivat olla tekijänoikeudella suojattuja. Kun kuvataiteen tuote saa tekijänoikeussuojaa, tekijällä on TekijäL:ssa tarkoitettu määräysvalta teoksensa suhteen. Koska tekijällä on TekijäL 2 §:n mukaan oikeus valmistaa teoksestaan kappaleita myös muutetussa muodossa, kuvataiteen teoksen muunteleminen ja tämän muunnellun teoksen sisällyttäminen toiseen tuotteeseen, kuten toiseen kuvataiteen teokseen, kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin ja edellyttää siten hänen lupaansa.

Valokuvateoksista ja valokuvista

Myös valokuvan tulee TekijäL 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saadakseen olla itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä luomistyön tulos. Valokuvateosten teostasoon on katsottu asettuvan verraten korkealle (näin esim. tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1996:12). Oikeuskirjallisuudessa on todettu valokuvan teoskynnyksestä seuraavaa: "Valokuvan teostasokriteerit voivat toteutua valokuvan teknis-taiteellisissa muototekijöissä. Valokuvaajan persoonallinen leima voi näkyä kuvakulmassa, väreissä, valojen ja varjojen käytössä, kontrasteissa ja monissa muissakin elementeissä. Ratkaisevaa on muodon eikä sisällön omaperäisyys, vaikka näitä teoksen eri puolia onkin vaikea erottaa toisistaan." (Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 294)

Myös avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä, ilmenevät valokuvat voivat olla TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattuja. Jos valokuva on TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan piirissä, valokuvateoksen tekijällä on TekijäL:ssa tarkoitettu määräysvalta teoksensa suhteen. Koska tekijällä on, kuten todettu, TekijäL 2 §:n mukaan oikeus valmistaa teoksestaan kappaleita myös muutetussa muodossa, valokuvateoksen muunteleminen ja sen sisällyttäminen muunnellussa muodossa toiseen tuotteeseen, kuten johonkin kuvataiteen teokseen, kuuluu valokuvateoksen tekijän yksinoikeuden piiriin ja edellyttää siten hänen lupaansa.

Ne valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat lähioikeussuojaa TekijäL 49 a §:n nojalla. Myös Internetissä ilmenevät valokuvat voivat olla

TekijäL 49 a §:n mukaisella oikeudella suojattuja. TekijäL 49 a §:n mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti. TekijäL 49 a §:n 2 momentin mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. TekijäL 49 a §:n 3 momentin mukaan TekijäL 49 a §:n 1 momentissa tarkoitettuihin valokuviiin sovelletaan vastaavasti, mitä mm. TekijäL 2 §:n 2 momentissa ja moraalaisia oikeuksia koskevassa TekijäL 3 §:n 1 ja 2 momentissa sekä yksityistä käyttöä koskevassa TekijäL 12 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

Valokuvina suojataan myös elokuvateosten ja muiden filmituotteiden yksittäisiä kuvia. Avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä, voi olla myös tällaista suojattua filmmateriaalia. Käytännössä elokuvan yksittäiskuvien käyttäminen edellyttää yleensä elokuvan tuottajan suostumusta, vaikka elokuvan alkuperäisiä oikeudenhaltijoita ovatkin elokuvan valmistusprosessiin osallistuneet henkilöt, kuten elokuvan ohjaaja ja käsikirjoittaja. (Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 168 - 170)

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1996:7 oli kyse tekijänoikeudesta videotallenteisiin ja niistä syntyneeseen kuva-aineistoon. Tapauksessa henkilön tehtäviin oli kuulunut muun muassa erään yrityksen henkilökunnan kuvaaminen kuvallisten henkilötunnistekorttien tekemistä varten. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että videonauhalle kuvatut henkilökuvat olivat tavanomaisia valokuvia, jotka eivät yltäneet teostasoon. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että kyseiset henkilökuvat saivat suojaa TekijäL 49 a §:n nojalla.

Oikeus valokuvaan tai elokuvan tekijänoikeus suojaa valokuvaa sellaisenaan, muttei esimerkiksi elokuvan kohdetta, ideaa tai aihetta. Kuka tahansa saa siten ottaa elokuvan samasta kohteesta ja esimerkiksi samasta kuvakulmasta kuin toinen valokuvaaja. Sen sijaan valokuvaajan ottamasta elokuvasta ei saa valmistaa kappaleita ilman valokuvaajan suostumusta, koska TekijäL 2 § ja 49 a §:n mukaan kappaleen valmistaminen elokuvasta tai elokuvateoksesta, muuttamattomana tai muutettuna, kuuluu valokuvaajan yksinoikeuden piiriin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön tapauksessa elokuvien teosharkinnalla ei ole suurta merkitystä, sillä oikeus valmistaa kappaleita elokuvista, muuttamattomana tai muutetussa muodossa, koskee sekä TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella että TekijäL 49 a §:n mukaisella lähioikeudella suojattuja elokuvia.

Tekijänoikeuden rajoituksista

Tekijän yksinomaista oikeutta määrätä teoksestaan on rajoitettu TekijäL 2 luvun säännöksillä.

TekijäL 12 § sisältää yksityistä käyttöä koskevan tekijänoikeuden rajoituksen. TekijäL 12 §:n 1 momentin mukaan julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöä varten. TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. TekijäL 12 §:n säännös koskee pykälän viimeisen momentin mukaan kaikkia teoslajeja lukuun ottamatta rakennusteoksia sekä tietokoneella luettavassa muodossa olevia tietokoneohjelmia ja tietokantoja. Yksityistä käyttöä varten valmistettua teoksen kappaletta ei saa luovuttaa käytettäväksi muuhun tarkoitukseen.

Toinen keskeinen TekijäL 2 lukuun sisältyvä rajoitussäännös on sitaattielin lainausoikeutta koskeva TekijäL 22 §. TekijäL 22 § mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Vain julkistettuja eli tekijän luvalla yleisön saataviin saatettuja teoksia voidaan siten siteerata. TekijäL 11 §:n 2 momentin mukaan milloin teos toisinnetaan julkisesti jonkin TekijäL 2 luvun rajoitussäännöksen, kuten sitaattioikeutta koskevan TekijäL 22 §:n nojalla, on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Myös valokuvia koskeva TekijäL 49 a §:n säännös sisältää viittauksen TekijäL 22 §:ään.

Sitaattioikeuden käyttämistä ei ole rajoitettu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan, vaan periaatteessa kaikkia teoslajeja voidaan siteerata siteeraukseen soveltuvilla tekniikoilla. Myös kuvataiteen teoksista ja valokuvista voidaan - ainakin lähtökohtaisesti - ottaa sitaatteja esimerkiksi toiseen kuvataiteen teokseen TekijäL 22 §:n nojalla. Yleensä kuvataiteen teosta ei kuitenkaan voida käyttää sitaatinomaisesti, vaan kuvataiteen teoksen käyttäminen edellyttää koko teoksen lainaamista. Sitaattioikeus on tarkoitettu ensisijaisesti henkisen luomistyön avuksi, ei keinoksi hyödyntää teoksia tai muita suojan kohteita uuden teoskokonaisuuden osatekijöinä. Sellaista uutta teosta, joka koostuisi pelkästään muiden teoksista otetuista sitaateista, ei myöskään voida TekijäL 22 §:ään vedoten luoda.

TekijäL 2 luku sisältää myös taideteosten toisintamista koskevia erityisiä rajoitussäännöksiä, kuten TekijäL 25 §:n säännöksen. TekijäL 25 §:n 2 momentin mukaan kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka taideteos on julkaistu, saa taideteoksen sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisioesitykseen, jos toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai televisioesityksessä toisarvoinen merkitys. Toisintamisen toisarvoisuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota kuvan kokonaisvaikutelmaan ja taideteoksen kuvauksen tarkoitukseen. Taideteoksen tekijän lupaa teoksen toisintamiseen ei yleensä tarvita, jos taideteos näkyy kuvan taustalla tai se on muutoin

toisarvoisessa merkityksessä kuvan kokonaisuuden kannalta. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 vp., s. 74, yksityiskohtaiset perustelut)

Teoksen muunteleminen / vapaa muuttaminen

TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan panoksen on suojaa saadakseen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa, eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Kuten edellä on todettu, edellyttää muunnelman tekeminen teoksesta teoksen tekijän suostumusta. Kappaleiden valmistaminen TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.

TekijäL 4 §:n 2 momentin mukaan jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta. Edellä mainitussa säännöksessä itse asiassa todetaan se tekijänoikeuden perusperiaate, että itsenäiset luomistyön tuotteet ovat tekijänoikeudella suojattuja.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että jos muutetussa muodossa valmistetussa teoksessa on kyse samasta teoksesta kuin alkuperäisteos, alkuperäisteoksen tekijällä tai tekijänoikeuden haltijalla on määräysvalta myös ko. uusien teosten suhteen. Jos teokset mielletään samoiksi, tekijänoikeuden loukkauksen voidaan yleensä katsoa tapahtuneen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 76 ja 88)

TekijäL:n esitöiden mukaan yksityiskohtaisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja vapaan luomisen ja muuntelemisen välillä käytännössä on vedettävä, on varsin vaikeaa. Riidanalaisissa tapauksissa rajanveto jää lain esitöiden mukaan oikeuskäytännön varaan, jolloin tuomioistuimen on vapaasti harkittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 50)

Oikeuskäytännöstä voidaan mainita korkeimman oikeuden ratkaisu 1979 II 64. Tapauksessa A oli maalannut taulun käyttäen esikuvanaan B:n valmistamaa julkistettua valokuvaa sekä asettanut sen julkisesti näytteille ja myytäväksi. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan maalausta ja valokuvaa toisiinsa verrattaessa oli ilmeistä, ettei maalaus ollut voinut syntyä valokuvasta riippumatta. Muun muassa töissä kuvattujen lasten asennot ja vaatetus sekä osaksi tausta osoittivat huomattavia yhtäläisyyksiä. Toisaalta

valokuvassa ja maalauksessa oli myös olennaisia eroavuuksia, etenkin lasten ilmeissä ja siinä, ettei maalaus ollut valokuvan tapaan yksityiskohtia tarkasti kuvaava. Huomioon ottaen, ettei A:n oikeus valmistamaansa valokuvaan koskenut sen aihetta ja että maalauksen ja valokuvan valmistusmenetelmien erilaisuudesta johtuen kuvaannollisesti vähäisetkin eroavuudet vaikuttivat olennaisesti kokonaisvaikutelmaan, korkein oikeus ei pitänyt B:n maalausta A:n valokuvan kappaleena, vaan valokuvan pohjalta syntyneenä itsenäisenä teoksena. B:n ei katsottu toimellaan loukanneen A:n tekijänoikeutta.

Muuntelua ja/tai vapaata muuttamista on käsitelty myös muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa 1993:22, 1993:23, 1993:24 ja 2002:7.

Hiljattain annettu lausunto 2002:7 koski nimenomaan kuvataiteen teoksia ja siinä käsiteltiin osin samoja tulkintakysymyksiä kuin nyt käsillä olevassa lausunnossa. Asiassa oli kyse scratch-tekniikalla toteutettavan musiikkivideon luomisesta käyttämällä hyväksi jo aikaisemmin luotuja kuvataiteen teoksia ja valokuvia.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että suojattujen kuvataiteen teosten ja valokuvien muuntelu ja sisällyttäminen musiikkivideoon on TekijäL 2 §:ssä tarkoitettua kappaleen valmistamista, joka kuuluu lähtökohtaisesti tekijän ja valokuvaajan yksinoikeuden piiriin ja edellyttää luvan pyytämistä kyseisten teosten tekijöiltä ja valokuvaajilta taikka heitä edustavalta järjestöltä. Lupa tarvitaan myös silloin, kun kuvataiteen teos tai valokuva halutaan sisällyttää TekijäL 5 §:ssä tarkoitettuun kokoomateokseen. Jos manipuloidussa kuvateoksessa tai valokuvassa voidaan katsoa olevan kyse samasta teoksesta tai valokuvasta kuin mikä alkuperäisteos tai -valokuva on, alkuperäisen teoksen tekijällä tai valokuvaajalla on oikeus määrätä myös manipuloidussa muodossa valmistetusta teoksesta tai valokuvasta.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan myös, että kuvataiteen teoksen tai valokuvan sisällyttäminen musiikkivideoon voi olla sallittua ilman tekijän tai valokuvaajan lupaa jonkin TekijäL:n rajoitussäännöksen, kuten toisarvoista toisintamista koskevan TekijäL 25 §:n 2 momentin tai sitaatiooikeutta koskevan TekijäL 22 §:n nojalla. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettuna kaltaisessa musiikkivideossa voitiin toisintaa taideteoksia TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla vain harvoin. TekijäL 25 §:n 2 momentin mukaan sallitusta toisintamisesta olisi kyse esimerkiksi silloin, kun kuvataiteen teos tai valokuva näkyisi toisarvoisessa merkityksessä musiikkivideolla esiintyvien henkilöiden taustalla.

Kuvataiteen teosten sisällyttämisestä musiikkivideoon TekijäL 22 §:n nojalla tekijänoikeusneuvosto totesi, että TekijäL:n esitöissä (komiteanmietintö 1991:33) on kuvataiteen teosten luomisen ja siteeraamisen yhteydessä viitattu hieman vapaampaan sitaatiooikeuden käyttämisen mahdollisuuteen

kuin mihin TekijäL:n alkuperäiset valmistelutyöt viittaavat. Neuvosto totesi myös, että sitaattioikeuden sallittavuutta ja rajoja arvioitaessa on ensiksi tarkasteltava sitä, onko siteerauksen kohde suojattu teos. Jos kohde ei yllä teostasoon taikka jos siteerattavan teoksen suoja-aika on loppunut, sen käyttämisellä ei ole TekijäL 22 §:n säännöksestä johtuvia rajoituksia.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä, oleva aineisto voi saada tekijänoikeussuojaa samalla tavalla kuin muu tietoverkon ulkopuolella oleva aineisto. TekijäL:n säännökset koskevat siis lähtökohtaisesti myös tällaista materiaalia ja sen käyttämistä uusia kuvataiteen teoksia luotaessa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Internet-tietoverkossa ilmenevät kuvataiteen tuotteet, kuten esimerkiksi piirrookset ja valokuvat, ovat TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattuja, jos ne ylittävät teoskynnyksen eli ylittävät teostasoon. Ratkaisu siitä, ylittääkö jokin taiteellinen tuote teoskynnyksen, tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Jos jokin kuvamateriaali ei yllä teostasoon, sen käyttämiselle ei ole TekijäL 1 §:stä johtuvaa estettä, vaan sitä voidaan käyttää vapaasti.

Tietoverkossa ilmenevät valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat suojaa TekijäL 49 a §:n nojalla. Myös Internet-tietoverkossa olevien elokuvateosten ja muun filmimateriaalin yksittäiset kuvat ovat suojattuja valokuvina joko TekijäL 49 a §:n tai TekijäL 1 §:n nojalla.

Tekijän TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeuden ja valokuvaajan TekijäL 49 a §:n mukaisen oikeuden sisältöä on esitelty tarkemmin edellä.

Tässä yhteydessä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että avoimissa tietoverkoissa, kuten Internetissä, voi olla poikkeuksellisesti myös kuvamateriaalia, joka on saatettu tietoverkkoon tekijän toimesta tai tekijän luvalla ja jonka osalta tekijä on luopunut vetoamasta tekijänoikeuteensa esimerkiksi sallimalla teoksensa kopioimisen vapaasti. Tällaisen materiaalin käyttämiseen lausuntopyynnössä tarkoitetun tavoin ei sinänsä ole tekijänoikeudesta johtuvaa estettä.

Selvyyden vuoksi tekijänoikeusneuvosto toteaa, että avoimissa tietoverkoissa on kuitenkin paljon myös sellaista suojattua kuvamateriaalia, joka on saatettu tietoverkkoon ilman tekijän tai tekijänoikeuden haltijan lupaa eli tekijänoikeutta loukaten. Tietoverkoissa voi olla myös kuvamateriaalia, joka on saatettu sinne tekijän toimesta tai tekijän luvalla, mutta jonka osalta tekijä ei ole luopunut vetoamasta tekijänoikeuteensa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus asettaa rajoituksia mainitunlaisen kuvamateriaalin käyttämiselle erityisesti

silloin, kun kuvamateriaalia aiotaan käyttää muihin kuin yksityisiin tarkoituksiin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Internet-tietoverkossa ilmenevien suojattujen kuvataiteen teosten ja valokuvien lausuntopyynnössä tarkoitettuna kaltainen käyttäminen eli näiden teosten kopioiminen, muunteleminen ja sisällyttäminen toiseen taideteokseen muuttamattomana tai muutetussa muodossa on TekijäL 2 §:ssä tarkoitettua kappaleen valmistamista, joka kuuluu lähtökohtaisesti tekijän ja valokuvaajan yksinoikeuden piiriin ja edellyttää luvan pyytämistä tekijältä, valokuvaajalta tai heitä edustavalta järjestöltä. Visuaalisen alan tekijöitä edustaa Suomessa Kuvasto ry.

Jos muunnellussa kuvateoksessa tai valokuvassa voidaan katsoa olevan kyse samasta teoksesta tai valokuvasta kuin mikä alkuperäisteos tai -valokuva on, alkuperäisen teoksen tekijällä tai valokuvaajalla on oikeus määrätä myös muutetussa muodossa valmistetusta teoksesta tai valokuvasta.

Tekijän ja teostasoon yltävän valokuvan tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu myös teoksen saattaminen yleisön saataviin esimerkiksi levittämällä sen kappaleita yleisön keskuuteen tai näyttämällä sitä julkisesti. Viimeksi mainittu toimi kuuluu myös TekijäL 49 a §:n nojalla suoja saavan valokuvan valokuvaajan yksinoikeuteen. Nämä yleisölle suuntautuvat toimet edellyttävät siten luvan pyytämistä tekijältä, valokuvaajalta tai heitä edustavalta järjestöltä ja koskevat lausuntopyynnössä tarkoitettulla tavalla aikaansaatuun kuvataiteen teosten - olettaen, että nämä teokset on luotu tekijänoikeudella suojattuja kuvataiteen teoksia kopioiden ja muunnellen - saattamista yleisön saataviin.

TekijäL 5 §:n mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Kokoomateos voidaan aikaansaada esimerkiksi yhdistämällä kuvataiteen teoksia ja valokuvia yhdeksi kokoomateokseksi. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että vaikka kokoomateoksen tekijällä on oikeus omaan teokseensa, hänellä ei ole oikeutta määrätä siihen sisältyvien teosten tai teosten osien käytöstä kokoomateoksesta erillään. Suojattujen kuvataiteen teosten ja valokuvien sisällyttäminen kokoomateokseen edellyttää luvan pyytämistä kyseisten teosten tekijöiltä, valokuvaajilta taikka heitä edustavalta järjestöltä.

Jos suojattujen kuvataiteen teosten tai valokuvien kopioiminen Internet-tietoverkosta tapahtuu kuitenkin yksityistä käyttöä varten, se on TekijäL 12 §:n ja TekijäL 49 a §:ssä olevan viittaussäännöksen nojalla sallittua ilman tekijän, valokuvaajan tai heitä edustavan järjestön lupaa. TekijäL 12

§:n nojalla yksityiseen käyttöön valmistettua teoksen kappaletta ei ole kuitenkaan lupa käyttää muuhun tarkoitukseen eli tällaista teoksen kappaletta ei saa ilman tekijän lupaa esimerkiksi näyttää julkisesti.

Kappaleen valmistaminen suojatusta kuvataiteen teoksesta tai valokuvasta saattaa olla sallittua ilman tekijän tai valokuvaajan lupaa myös TekijäL 22 §:n sitaattioikeutta koskevan säännöksen tai TekijäL 25 §:n 2 momentin taideteosten toisarvoista toisintamista koskevan säännöksen nojalla. Vain sellaisia kuvataiteen teoksia, jotka ovat julkistettuja eli tekijän luvalla yleisön saataviin saatettuja, voidaan siteerata TekijäL 22 §:n nojalla. Koska valokuvia koskeva TekijäL 49 a §:n säännös sisältää viittauksen TekijäL 22 §:ään, myös valokuvia voidaan TekijäL 22 §:n nojalla siteerata. TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla voidaan puolestaan toisarvoisesti toisintaa vain sellaisia taideteoksia, jotka on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka julkaistu. Näiden säännösten tulkintaa on selitetty tarkemmin jo edellä.

TekijäL 4 §:n 2 momentin mukaan jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Tällainen tilanne on kysymyksessä silloin, kun taiteellisessa luomistyössä hyödynnetään toisen käyttämiä ideoita ja aiheita, mutta toteutetaan ne itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että yleisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja vapaan luomisen ja muuntelemisen välillä käytännössä on vedettävä, ei ole käytännössä mahdollista. Ratkaisu on tehtävä kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Tekijänoikeusneuvosto viittaa asian ratkaisemiseksi edellä selostettuihin oikeustapauksiin ja tekijänoikeusneuvoston aikaisempiin lausuntoihin.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Ahti Vääntinen, Päivi Liedes, Tuula Hämäläinen, Jaakko Eskola, Pekka Salomaa, Lasse Saarinen, Pirjo Aalto ja Terhi Aaltonen.